

Олександр Сидоров

проректор Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат економічних наук,
Заслужений економіст України

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Будь-яка держава заснована на кількох визначальних принципах права, серед яких необхідно виокремити верховенство права. Даний принцип закріплено у багатьох країнах світу (подвійна назва – принцип верховенства права або це принцип правової країни), за своєю суттю він виступає напрямом розвитку сучасної країни.

Принцип верховенства права є дефініцією правових систем національного та міжнародного рівнів. Він був, є та буде предметом багатьох наукових доробок. З прийняттям діючої Конституції України, наукові дослідження вчених щодо змісту даного принципу набули подальшого розвитку.

Принцип верховенства права фокусується на певних діях (правових актах та ін.) щодо дотримання норм права. Дані норми права дають зрозуміти не тільки принцип верховенства права, а й сутність самого права. Адже дотримання певних беззаперечних правил, яких вимагає принцип верховенства права, водночас спонукає до вирішення питання про існування таких норм у праві взагалі.

Розглянемо основні підходи до розуміння суті принципу верховенства права.

1. Сутність принципу верховенства права в контексті формального критерію полягає в тому, що це принцип, який встановлює певні формальні вимоги до правової системи, це узгодженість права та загальної рівності.

2. Принцип верховенства права в контексті матеріального критерію полягає в тому, що певні елементи цінностей слід додати до формальних вимог.

Елементи цінностей різноманітні (від права людини на загальновизнані принципи права і т.д.). Матеріальний аспект принципу верховенства права стикається з проблемою підвищення важливості свободи дій у застосуванні права.

3. Сутність принципу верховенства права у контексті функціонального критерію можна визначити як явище, що діє в динамічних суспільних відносинах. Функціонально принцип закріплено в Конституції України. За цим критерієм принцип верховенства права може бути пояснено як детермінований конституційний принцип, яким керується правова система, він визначає

необхідність реалізації імперативу.

4. У найзагальнішому розумінні принцип верховенства права виражає думку про те, що держава керується законом, а не волею певної особи. Принцип верховенства права по-різному сприймається в науковій доктрині. Природу принципу верховенства права можна виразити двоюко: держава має бути обмежена правом; закон треба розуміти.

Дані підходи до розуміння сутності принципу верховенства права сформовано на основі його основних критеріїв/аспектів:

1) формальний критерій. Цей критерій можна визначити як правову міру аналізу державного принципу, який допомагає дистанціюватися від можливих цінностей принципу верховенства права;

2) матеріальний критерій. Це законна міра оцінки державних принципів, він сприяє включенню певних ціннісних і моральних елементів до складу даного принципу;

3) функціональний критерій. Цей критерій може бути використаний для розкриття поняття принципу верховенства права не як статичного права, а сутність принципу з точки зору аналізу виконуваних функцій динамічних суспільних відносин.

Отже, під принципом верховенства права потрібно розуміти правовий принцип, який сформовано під впливом інтеграційних процесів глобалізаційного, міжнародного та європейського спрямування, та за своєю суттю він становить комбінацію низки критеріїв (вимог), які хоч і різняться за своєю формою нормативно-правового опосередкування в національному законодавстві, проте покликані забезпечувати пріоритет прав і свобод, законних інтересів людини і громадянина в суспільстві [4].

Отже, принцип верховенства права є фундаментом, на якому базуються більш специфічні й детальні правила і принципи.

1. Авер'янов В. Б. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у 2-х кн. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка; ред. Кол.: Ю. С. Шемшученко (голова). Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / відп. ред. В. Б. Авер'янов. Київ: Конус-Ю, 2008. С. 7.

2. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки / Упоряд.: О.М. Кубецька, Я.С. Палешко, Д.Б. Санакоєв. О.В. Неклеса. Дніпро, ДДУВС, 2019. 312 с.

3. Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/27214/05-Pukhtetska.pdf;jsessionid=4088EA18EC4765C99220178BCFC181A2?sequence=1>